

دانشگاه تهران
دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی
رشته مدیریت

ارائه الگوی آموزش مدیریت در ایران	پایان نامه دکتر
دکتر سیدمهدی الوانی	استاد راهنما
دکتر علی رضاییان و دکتر محمدابراهیم سنجعی	استادان مشاور
حمید زرگرپور	به‌کوشش
۱۳۷۵	

مدیریت در دنیای امروز اساسی‌ترین پدیده در کشورها و سازمانها تلقی می‌شود که سایر پدیده‌ها از آن به میزان زیادی تأثیر می‌پذیرد. مدیران عموماً در اداره جوامع و سازمانها نقشی استراتژیک دارند و اصلی‌ترین رکن آن به شمار می‌روند تا آنجا که از آنها به عنوان سرمایه‌های استراتژیک یک کشور یاد می‌کنند.

این پدیده مهم چگونه ایجاد می‌شود؟ چگونه افراد انسانی به این خاصیت مهم، که گاه تا حد معجزه‌گری از آن یاد کرده‌اند، مجهز می‌شوند؟ شک نیست که نقش آموزش در ایجاد و پرورش مدیرانی متبحر و لایق، بسیار محسوس است و اساساً ارتباطی تنگاتنگ بین آموزش و مدیریت وجود دارد؛ چراکه از یک سو آموزش به همراه تحقیق، سبب توسعه مدیریت می‌گردد و از سوی دیگر، پرورش مدیران، که خود از آموزش مدیریت حاصل می‌شود و مدیریت آنها، اداره بهتر و مؤثرتر سازمانها و جوامع و توسعه همه حوزه‌های علمی را در پی دارد.

در بین عناصر مؤثر در آموزش، مهمترین و اساسی‌ترین عنصر، محتوای آموزش

است؛ یعنی موضوعات و مفاهیمی که به وسیلهٔ این آموزش ارائه می‌گردد. بنابراین روشن است که باید اطمینان کاملی از کارآمدی محتوای این آموزش مدیریت حاصل کرد و مسأله اصلی در آموزش مدیریت هم همین است یعنی آموزش باید اولاً مرتبط با کار مدیریت و ثانیاً با شرایطی که مدیر در آن انجام وظیفه می‌کند سازگار باشد. این تحقیق در پی دستیابی جواب به این مسأله است.

هدف از انجام این تحقیق، تبیین یک مدل کلی در بررسی محتوای آموزش مدیریت (از دید دانش و مهارت‌های مورد نیاز مدیران) و سپس اجرای الگو در وضعیت فعلی کشور به صورت عام (نه در یک سازمان) است که سؤالات و موضوعات زیر در رابطه با آن مطرح است:

الف) الگوی کارساز در آموزش مدیریت در شرایط کشور ما چیست؛ یا به عبارت دیگر، الگوی کارساز در آموزش مدیریت با شرایط کشور ارتباط دارد یا خیر؟
 ب) متغیرهای تأثیرگذار بر آموزش مدیریت در شرایط کشور ما کدامند؛ یا به عبارت دیگر، متغیرهای فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی - مدیریتی بر آموزش مدیریت تأثیر دارند یا خیر؟

ج) چگونه متغیرهای تأثیرگذار بر محتوای آموزش مدیریت تأثیر می‌گذارند؛ یا به عبارت دیگر، متغیرهای تأثیرگذار بر دانش و مهارت‌های مورد نیاز مدیران، تأثیری مثبت یا منفی دارند یا بدون تأثیر هستند؟

بخش قابل توجهی از زمان تحقیق، صرف بررسی‌های اولیه میدانی برای تبیین یک طرح تحقیق جامع بخصوص در زمینه‌های روش تحقیق شده است؛ چراکه موضوع تحقیق هم نظری است که روش‌های معمول در تحقیقات تئوریک و نظری را نیاز دارد و هم عملی است که صحت آن در عمل تعیین می‌شود و لذا نمی‌توان فقط از روش‌های معمول در آن استفاده کرد.

حاصل این بررسی، پیش‌بینی و اجرای مراحل زیر است که خود روش تحقیق را تبیین می‌کند. ذیلاً خلاصه‌ای اجمالی از هر مرحله ارائه می‌گردد:

۱- مرور مطالب (نظری) - در این قسمت نظریه‌های مدیریتی و موضوعات آموزش

مدیریت با روش مطالعه کتابخانه‌ای مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. هدف این بررسی استخراج مهارت‌های مورد نیاز مدیران از ادبیات مدیریت است که برای رسیدن به آن ابتدا یک مدل مدیریتی که چهار رویکرد فرایند داخلی، هدف منطقی، روابط انسانی و سیستم باز در آن معرفی گردیده است انتخاب شده، و بررسی‌های بعدی با استفاده از این مدل انجام گرفته است.

با بررسی اجمالی ادبیات معلوم شد که سه گرایش در مورد آموزش مدیریت در محدوده این تحقیق وجود دارد:

الف) وظیفه مدیران - برخی از صاحب‌نظران در زمینه وظیفه مدیران، مواردی را ارائه کرده‌اند که با استفاده از مدل انتخاب شده و بررسی مطالب آنها در هر رویکرد، یک جمع‌بندی از وظایف به عمل آمده است.

ب) نقش‌های مدیری - صاحب‌نظرانی به جای وظایف از نقش‌های مدیری صحبت به میان آورده‌اند که نظریات دو تن از مهمترین آنها مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

ج) مهارت‌های (شایستگی‌های) مورد نیاز مدیران - بخش قابل توجهی از ادبیات مدیریتی به دانش و مهارت‌های مورد نیاز مدیران مربوط می‌شود که به صورت طبقه‌بندی مهارت‌ها، مهارت‌های مورد نیاز بر اساس رویکردهای مدیریتی و مهارت‌های مدیران به صورتی عام آورده، و با بررسی آنها، مهارت‌های مورد نیاز مدیران نیز جمع‌بندی شد.

سرانجام در این قسمت، یک جمع‌بندی کلی از وظایف، نقش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز مدیران در ارتباط با هم استخراج گردید که در گزارش تحقیق منعکس شده است.

۲- مرور مطالب (عملی) - در این قسمت تجربه آموزش مدیریت در چند کشور مورد مطالعه قرار گرفته و با روش «مطالعه کتابخانه‌ای» و «میدانی» آنچه از دید «مهارت‌های مورد نیاز مدیران» در این کشورها عملاً نتیجه بخش بوده، استخراج گردیده است. برای انجام این کار ابتدا مدلی برای بررسی، پیش‌بینی و با توجه به آن، پرسشنامه‌هایی شامل یک پرسشنامه برای هر کشور و یک پرسشنامه برای هر دانشگاه بر اساس متغیرهای مدل، طراحی شده است و سپس کشورهایایی برای بررسی انتخاب

گردیدند و با شیوه‌های مختلف از جمله با استفاده از نمایندگان وزارت فرهنگ و آموزش عالی در این کشورها جمع‌آوری اطلاعات شروع شد. با توجه به محدوده زمانی تحقیق و اطلاعات اولیه برگشتی، بررسی به ۵ کشور (کانادا، آمریکا، انگلستان، هند و ایران) محدود، و از هر کدام تعدادی رشته آموزش مدیریت در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به صورتی تقریباً همنام انتخاب شد و اقدامات زیر به عمل آمد:

الف) گروه دروس این رشته‌ها تنظیم گردیده است.

ب) با توجه به سرفصل دروس، تحلیل محتوا صورت گرفته و گروه «دانش و مهارت» برای هر درس و هر گروه درسی تنظیم و ارزشگذاری شده است.

ج) گروه دانش و مهارت بر اساس ارزشگذاری، در صدد بندی شد به گونه‌ای که مشخص شود هر درس، چه گروه، چه مهارتی و به چه میزان از کل مهارتها را ایجاد یا تقویت می‌کند.

ارائه جمع‌بندی قسمت اول و دوم الگوی مقدماتی تحقیق در واقع همان «متغیرهای وابسته» در الگوی مورد نظر است.

۳- تبیین وضعیت «اقتصادی - مدیریتی» و «فرهنگی - اجتماعی» در مرحله بعدی پیش‌بینی شد که با روش «مطالعه کتابخانه‌ای» از ادبیات مدیریت استخراج شده است و از آنها در تحقیق به عنوان «متغیرهای مستقل» الگوی مورد نظر نام برده شده است این شرایط (متغیرها) در هر جامعه یا سازمان می‌تواند به صورتی مستقل، تعریف شود و متغیرهای وابسته را تحت تأثیر قرار دهد یا تعیین کند. متغیرهای اقتصادی - مدیریتی شامل اندازه، قدمت (یا پیشینه)، تکنولوژی، شیوه کلی اداره و کنترل، میزان تأثیرپذیری از محیط، مالکیت سازمان (دولتی یا غیردولتی بودن آن)، رقابتی بودن محیط، پویایی محیط و پیچیدگی محیط سازمان است. متغیرهای فرهنگی - اجتماعی با استفاده از یک مدل فرهنگی (مدل «هافسته») انتخاب شده و شامل تمایز قدرت (فاصله طبقاتی) جمع‌گرایی - فردگرایی، اجتناب از عدم قطعیت است که تعاریفی خاص دارد که در تحقیق آورده شده است.

۴- تبیین و ارائه رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته، که در تحقیق تحت عنوان

«قضایا» نام برده شده است، قسمت بعدی تحقیق را شامل می‌شود که با روش «مطالعه کتابخانه‌ای» انجام گردیده است. این قضایا با بررسی تحقیقات انجام شده در این زمینه و همچنین تجزیه و تحلیل مطالب صاحب‌نظران و بخصوص مدل فرهنگی یاد شده صورت گرفته است. با انجام این قسمت، الگوی عمومی مورد نظر یا «الگوی عمومی آموزش مدیریت» (بخش اول تحقیق) حاصل گردیده که به صورت زیر است:

در بخش دوم تحقیق، الگوی عمومی ارائه شده در شرایط کلی کشور تبیین شده است که شامل مراحل زیر است:

۵- وضعیت فعلی کشور بر حسب متغیرهای قسمت سوم در این قسمت استخراج گردیده که از روش «میدانی» و «مطالعه کتابخانه‌ای» در انجام آن استفاده شده است. تحقیق «هاسته» متغیرهای فرهنگ ملی را در بیش از ۵۰ کشور (از جمله ایران) مشخص کرده که چون مربوط به قبل از انقلاب اسلامی است، اقدامات زیر برای تحلیل پس از انقلاب آن صورت گرفته است:

الف) مروری اجمالی بر بیانات بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران به عنوان جهتی که اصولاً جامعه باید از نظر فرهنگی به سمت آن حرکت کرده باشد، صورت گرفته و متغیرها در این رابطه تحلیل شده است.

ب) یک نظرسنجی نسبت به متغیرهای ارائه شده توسط «هاسته» در طول سالهای پس از انقلاب (با فرض قبول آنها در وضعیت قبل از انقلاب) از صاحب‌نظران به عمل آمد.

متغیرهای شرایط اقتصادی - مدیریتی نیز با بررسی منابعی که رسماً منتشر شده است و نظرسنجی از صاحب نظران استخراج گردید.

۶- روند آینده کشور در زمینه متغیرهای قسمت پنجم در این قسمت با استفاده از روش «میدانی» و مطالعه کتابخانه‌ای صورت گرفته و نهایتاً متغیرها در وضعیت فعلی و روند آینده آنها با یکدیگر ترکیب و به عنوان نتیجه «متغیرهای مستقل در وضعیت کشور» ارائه گردیده است.

در این قسمت با استفاده از قضایای الگوی عمومی و با داشتن متغیرهای مستقل در شرایط کشور، متغیرهای وابسته در شرایط کشور استخراج، و پس از ارزشگذاری به صورت مدلی به عنوان «الگوی آموزش مدیریت در وضعیت کشور» به صورت پیشنهادی در گزارش تحقیق منعکس گردیده است.

۷- آخرین قسمت تحقیق شامل آزمون الگوی تحقیق است که با استفاده از روش پیمایشی الگوی عمومی بطور کلی و بخشهای الگو در شرایط کشور از برخی از صاحب نظران (استادان مدیریت) مورد نظرسنجی واقع شد. این نظرسنجی به صورت مصاحبه و ارائه گزارش خلاصه الگو و توضیحات در مورد آن و سرانجام ارزشگذاری بر جزئیات مدل صورت گرفته که نتیجه آن الگوی پیشنهادی را تأیید کرده است. امید که این تحقیق بتواند گامی هرچند کوتاه در این امر مهم در وضعیت فعلی کشور بردارد و کاستیها و مراحل بعدی آن توسط صاحب نظران و محققان محترم تکمیل شود.

